

BROUMOV (BRAUNAU)

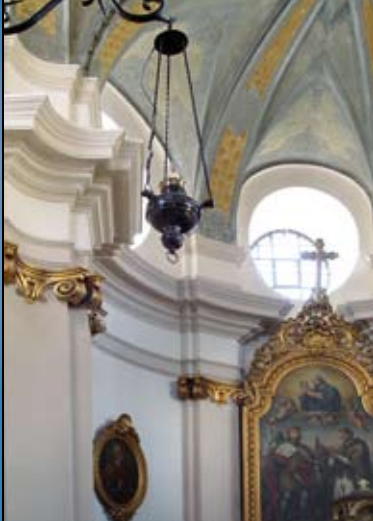
Město Broumov, nacházející se v těžišti kotliny protékané řekou Stěnavou a sevřené hřebeny Javoříč hor a Broumovských stěn, je už více než sedm století správním, kulturním a hospodářským střediskem výběžku mezi horskými masivy Krkonoš a Orlických hor. Počátkem civilizačního rozvoje Broumova byl příchod nejstaršího mužského řeholního řádu na území Čech - břevnovských benediktinů - do kraje původního pralesa severovýchodně od dnešní Police nad Metují, když toto území prohlašovali darem od krále Přemysla Otakara I. z roku 1213 (falzum). Kolonizací Broumova svěřil opat Martin I. německým kolonistům z Duryňska, následně i dalším z Flander, Brabantska a Slezska. Od roku 1256 je Broumov zmiňován jako trhová ves a sídlo fojtství, v roce 1275 udělil Přemysl Otakar II. Broumovu soukenické privilegium, což předznamenalo rozvoj tohoto oboru, a tím i města a regionu na dalších mnoho set let. Spory o panství nad Broumovskem mezi opatem a držitelí fojtství trvaly 80 let a až král Karel IV. je benediktinům opět navrátil, měšťanům pak roku 1348 přiznal privilegium stejných práv, jako měli obyvatelé královských měst Hradec Králové a Kladsko. Tím zároveň včlenil Broumovsko do Čech. Za husitských válek se stal Broumov oporou katolíků. V červnu 1421 byl obléhán husity. Opat Mikuláš se však projevil jako skvělý vyjednávač a husité vedení Čeňkem z Vartenberka a Hynkem Krušinou z Lichtenburka po třech dnech odtáhli, přestože jim padlo do rukou celé okolí. Druhou polovinu 15. století trpělo město konflikty o český trůn i ambicemi broumovských poddaných. Až opat Vavřinec potvrdil městu jeho privilegia a vymohl od krále Vladislava potvrzení starých výsad, především soukenického cechu a práv ke značce broumovského sukna. Broumov si tak dokázal zachovat významné postavení mezi výrobci a exportéry kvalitního sukna až do třicetileté války. Šíření protestantství po roce 1540 spolu s úpadkem kláštera vyvrcholily v roce 1619 konflik-

tem při uzavření luteránského kostela Sv. Václava. Do rukou břevnovských benediktinů se práva a vlastnictví dominia opět vrátily po bělohorské bitvě, jako trest za vzpouru proti klášterní vrchnosti byla Broumovu odebrána všechna práva a po třech letech byla potvrzena pouze omezená. Nejen náprava škod způsobených třicetiletou válkou, ale i velký vzmach stavební činnosti se staly posláním opatů Tomáše Sartoria (1663 - 1700) a Otomara Zinkeho (1700 - 1738), když zvláště druhý se jedinečně zasloužil o angažmá předních barokních umělců a realizaci významných barokních sakrálních staveb na celém Broumovsku - dostavby kláštera a unikátní broumovské skupiny kostelů. Soukenická výroba trvale ovlivňovaná neustálými válkami začala upadat. Až v polovině 19. století rodina Josefa Schrolla vrátila textilní výrobě její mnohaleté postavení a Broumovsku prosperitu. Napomohlo tomu i zprovoznění železniční trati Choceň - Broumov v roce 1875. Bouřlivé změny veřejného života přinesly ale i sociální rozpory a růst národnostní nesnášenlivosti. Představitelé Broumova a okolních obcí odmítli vyhlášení československého státu 28. října 1918 a odpor proti ČSR neustal ani po příchodu českého vojska a převzetí moci pražskou vládou. Po mnichovských událostech přivítala připojení k Německé říši dřívější většina obyvatel. Chaotická doba po obsazení Broumova jednotkami sovětské armády v roce 1945 přinesla otřesné projekty odvety a msty německým civilistům. V organizovaném vysídlení během roku 1946 bylo z Broumova vystěhováno do německých okupačních zón více než 22 000 osob německé národnosti, půda, nemovitosti a živnosti byly předány dosídlencům. Destrukce tradic a hodnot, vyvolaná v podstatě totální výměnou obyvatel a více než čtyřicetiletým komunistické pohraniční politiky, ovlivnila město i celé Broumovsko jako temná období dřívější historie. Prolomení hranic, a nejen územních, dávají Broumovu a celému Broumovsku novou naději...

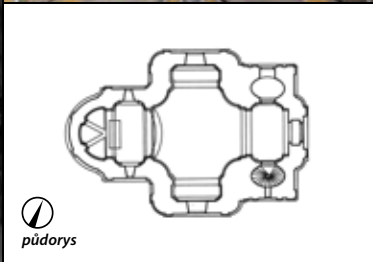

Demografie:
 1869 - 5701 obyvatel
 1910 - 11846 obyvatel
 1930 - 10931 obyvatel
 1950 - 6713 obyvatel
 1991 - 8076 obyvatel

Orientační nadmořská výška:
 405 m. n. m.

Rozměry kostela:
11 x 9 m, čtvercová loď šíře 4,5 m

KOSTEL SV. VÁCLAVA, 1728 - 29

Kilián Ignác Dientzenhofer

Opat Othmar Zinke se příkladně staral i o rozvoj poddanského města Broumova. Jeho nejvýznamnějším počinem v této sféře bylo zbudování kostela sv. Václava na místě s pohnutou historií. Stávala zde luteránská modlitebna, jejíž násilné uzavření v roce 1618 bylo jedním z podnětů k pražské defenestraci a zahájení stavovského povstání jako první fáze třicetileté války. Po jejím zboření zde vybudoval v roce 1676 opat Sartorius dřevěný kostel zasvěcený sv. Václavu. Ten byl potom nahrazen zděnou novostavbou podle projektu Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který v té době souběžně pracoval při stavbě nového klášterního konventu a prelatury. Fresková výzdoba kostela byla dokončena v roce 1748.

Kostel byl nově orientován směrem do ulice a vytvořil novou výraznou dominantu v drobné zástavbě měšťanských domů podle páteřní komunikace stoupající k městské bráně.

Kostel je komponován na půdorysu řeckého kříže. Vnější sevěřená hmota chrámu je členěna jednoduchými lesénovými rámci s akcentem na hlavní průčelí se štítovým nástavcem. Interiéru dominují výrazně konvexně prohnuté diagonální pilířevkřížení a ušlechtilé profilované římsy. Zaoblení pilířů dynamizuje pojetí interiéru jako jednotně chápaného centrálního prostoru akcentovaného v hloubkové

podélné ose přiřazením prostorů předsině a chóru. Obdobné schéma uplatnil Kilián Ignác Dientzenhofer ve svém díle několikrát. V případě kostela sv. Václava je však vzhledem ke kvalitě architektonické výzdoby a odvážně nasazené baldachýnové klenbě s mohutnými pasy zřejmě bezprostřední účast architekta při realizaci jeho návrhu. Souběžně totiž Kilián Ignác pracoval i při výstavbě zdejšího klášterního konventu a archivní prameny dokládají celkem 8 jeho opakovaných pobytů ve městě v krátkém intervalu let 1727 - 29. Noblesní vyznění nevelkého, ale monumentálně působícího interiéru podtrhuje mohutná placková klenba vyzdobená freskami Felixe Antonína Schefflera. Tento umělec, který často pracoval ve službách benediktinského řádu, zde vytvořil jedno ze svých nejlepších děl charakterizované složitou figurální alegorickou kompozicí s tématem Oslavy Nejsvětější Trojice a Jména Ježíš za asistence patronů české země a benediktinského řádu.

Promyšlená interiérová koncepce představuje zralé a po všech stránkách dokonalé dílo z vrcholného období tvorby Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Jednotu díla podtrhuje i mimořádně bohatá fresková výzdoba interiéru, byť dnes dochovaná s pozdějšími přemalbami a ve špatném stavu.

Stavební stav chrámu je uspokojivý.

Demografie:
 1869 - 1527 obyvatel
 1910 - 1797 obyvatel
 1930 - 1628 obyvatel
 1950 - 841 obyvatel
 1991 - 541 obyvatel

Orientační nadmořská výška: 390 m. n. m.

**Rozměry kostela: loď 17,7 x 9,2 m,
 rozpon v křížení 18,8 m, chór 9,2 x 7,8 m**

MARTÍNKOVICE (MÄRZDORF)

Přípotoční lánová ves, táhnoucí se v délce 5 km od Velké kupy (708 m. n. m.) v masivu Broumovských stěn až k řece Stěnavě, vznikla ve 13. století za opata Martina (Martini villa) v rámci kolonizace krajiny řádem benediktinů. Původní zemědělský charakter

obce dokládají dosud typické statky. Nejstarší zpráva o škole je z roku 1605. K významným památkám kromě kostela a fary patří dvě křížové cesty a kaplička Sv. Anny z roku 1798.

KOSTEL SV. JIŘÍ A SV. MARTINA, 1690 - 92

Jan Křtitel Allio

Na místě dnešní stavby zmiňován dřevěný kostel, ke kterému byla na počátku 14. století opatem Bavorem z Nečtin přistavěna zděná gotická zvonice, která prošla následně přestavbou datovanou chronogramem 1650 v nadpraží. Podle archivních pramenů byla novostavba chrámu zahájena v březnu 1690 a dokončena 1692 za opata Tomáše Sartoria. Ještě v letech 1693-4 byly poukazovány doplatky ke smlouvě s italským stavitelem a kameníkem Janem Křtitelem Alliem, (1674-1716). Ten zřejmě pracoval podle projektu svého slavnějšího strýce Martina Allia (1654-1701). Oba dva pracovali ve službách opata Sartoria v Břevnově i Broumově. Polír i tesaři na stavbě zaměstnaní pocházeli vesměs z Prahy.

Chrám je situován v dominantním postavení na strmém vrchu na křižovatce dvou stoupajících komunikací na konci vesnice. Skutečnost, že do organismu chrámu byla včleněna starší věž, dokládá, že byl situován do původního jádra středověké obce, která se později rozvíjela podél jižněji položeného potoka. Kostel není orientován chórovou částí na východ a svým průčelím se váže na nedalekou křižovatku silnic z Božanova do Otovic a na otovický kostel. Nedílnou součástí architektonicky sevřeného komplexu je hřbitov s ohradní zdí, která je ve vstupní ose kostela prolomena před rokem 1750 branou

s dvojicí márníc, snad podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Sousední faru z roku 1690 zdobí pozdně barokní průčelí.

Kostel je půdorysně koncipován na obrazci ve tvaru řeckého kříže. Hlavnímu průčelí dominuje tabulový volutový štít v zjednodušeném toskánském stavebním řádu. Věž byla při barokní nástavbě nastavena a kryta bání. Skladebný princip přiřazování samostatně vyvinutých prostorových jednotek se v interiéru projevuje v přesně daném poměru hloubky a šířky hlavní lodi vůči pravouhlému závěru a bočním ramenům. Interiér zaklenut technicky pokročilou plackovou klenbou, boční prostory jsou klenuty valeně s výsečemi.

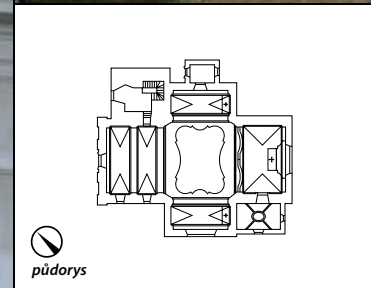
Interiér kostela zdobí nástěnné malby z doby před rokem 1750 s tématem Nanebevzetí P. Marie, scén ze života patronů chrámu a sv. Cecilii nad varhaní kruchtou. Jejich autorem je Felix Antonín Scheffler, který přišel ze Slezska a po svém usazení v Praze se stal hlavním malířem benediktinského řádu.

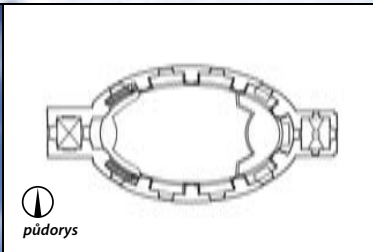
Kostel reprezentující pozdní fázi raného baroka tvoří nejstarší článek broumovské skupiny kostelů, od které se výrazně odlišuje osobností stavebníka, architekta i stylovou polohou pozdní fáze italsky orientované ještě raně barokní architektury.

Chrám je jako jediný z kostelů na Broumovsku z exteriéru vzorným způsobem obnoven.

Nad portálem naps:

*SIT HONOR ET GLORIA DEO B. V. MARIAE/ET SS EIUS GEORGIO M. MARTINO EPO
 „K počtě a slávě panny Marie a jejích svatých Jiřího Mučedníka a Martina biskupa“*

půdorys

Nad hlavním vchodem mramorová konsekrační deska s dedikačním nápisem: PRINCI/CAELESTIS/EXCERCITUS/S. MICHAELI/DEDICAT - 1719/O. A. B.

„Knížeti nebeských zástupů sv. Michaelovi věnoval 1719 Othmar opat broumovský“

KOSTEL SV. MICHAELA ARCHANDĚLA, 1719 - 1720

Kryštof Dientzenhofer

Jako předchůdce dnešní stavby je zmiňován starší dřevěný kostel vybudovaný roku 1540 opatem Matějem a zvětšený péčí opata Sartoria roku 1683. Lámání kamene pro potřeby novostavby doložené mezi léty 1708-12 naznačuje, že tato první realizace venkovského kostela podniknutá opatem Zinkem byla zamýšlena zřejmě ještě podle staršího projektu Pavla Ignáce Bayera. Finální přípravy definitivní stavby již podle nového plánu Kryštofa Dientzenhofera se rozběhly v letech 1716-17 a v roce 1719 byl položen základní kámen. Stavba byla dokončena a posvěcena v roce 1720 a její dovybavení se protáhlo až do roku 1722.

Orientovaný kostel je situován na vyvýšeném návrší paralelně s rozvinutou ulicovou zástavbou vsi nedaleko křižovatky na sebe kolmých přístupových cest od Bohdašína a Meziměstí. Kostel doplňuje působivý komplex hřbitova s ohradní zdí, farou a dnes zbořeným hospodářským dvorem. Na hřbitově Kaple dobré vůle, původní márnice přestavěná roku 1887 na hřbitovní kapli.

Hmotu kostela definuje robustní ovál s kontrastní štíhlou věží. Půdorys chrámu je vytyčen na protaženém oválu se symetricky připojenými přístavbami předsíně a sakristie na hloubkové ose. Plynulé obvodové zdi člení uvnitř deset vtažených přízedních pilířů, které zároveň vymezují mělké výklenky. Do tří z nich jsou po každé straně lodi vloženy pozoruhodné dřevěné empory navazující na varhaní kruchtu. Toto prostorové řešení vychází

zřetelně z konceptu, který Kryštof Dientzenhofer použil při stavbě farního kostela v Úterý na panství tepelského kláštera. Lze jej definovat jako dvouplášťovou stěnu založenou na dualismu tektonicky aktivního a výrazně modelovaného předního plánu s pilíři a vloženými arkádami a tektonicky pasivní obvodové zdi v zadním plánu. Rytmiizovaný prostor završuje ústřední baldachyn dřevěné klenby omítané na rákos. Fasáda chrámu je chápána jako průběžně působící kulisa členěná výraznými vpadlinami s vrhanou omítkou, které rámuji jednoduché leženy a římsy. Nad předsíní je vybudována výrazná věž.

Kvalitní dobový mobiliář byl přenesen z klášterního a farního kostela v Broumově. Hlavní oltář byl však pořízen přímo pro chrám. Je dílem malíře Felixe Antonína Schefflera a představuje Zjevení sv. Archanděla Michaela na hoře Gargano v jižní Itálii. Tentýž malíř vyzdobil v roce 1735 kostel freskami. Dnešní výmalba s nelogickou iluzivní balustrádou je až z roku 1941 od Franze Ungra z Otovic.

V rámci broumovské skupiny představuje kostel vůbec první stavbu vybudovanou péčí opata Othmara Zinka, která již zřetelně definuje základní koncepci ostatních sakrálních staveb založených na protažené centrále s jednotně chápanou koncepcí prostoru.

V krajině výrazně působící kostel je provizorně zastřešen naprosto nevhodnou krytinou, fasády jsou v dezolátním stavu. Kaple dobré vůle opravena svépomocí v roce 2006.

VERNĚŘOVICE (DEUTSCH - WERNERSDORF)

Obec, založená ve 2. polovině 13. století za kolonizace Broumovska jako ves lánového typu, se táhne údolím potoka zpod Mirošovských stěn (Buková hora 638 m. n. m.). Do roku 1434 nepatřila ke klášternímu panství. První škola vznikla v obci v roce

1582, matrika zde existovala od roku 1629. Krom kostela a nově opravené hřbitovní kaple (dnes Kaple dobré vůle) je na úpatí Mirošovských stěn původně významné poutní místo u studánky s kapličkou, kaplí Sv. Anny z roku 1904 a zbytky křížové cesty.

Demografie:

1869 - 1268 obyvatel
1910 - 1392 obyvatel
1930 - 1081 obyvatel
1950 - 551 obyvatel
1991 - 377 obyvatel

Orientační nadmořská výška:
450 m. n. m.

Rozměry kostela:
lod' 26 x 16 m, sakristie 4 x 5 m

